

Otvorený prístup a licencie Creative Commons

Mgr. Michaela Mikušková

Rozvoj informačných technológií a internetu otvoril cestu k rozvoju otvorenej vedy (Open Science) a otvoreného vzdelávania (Open Education). Do popredia sa dostala problematika otvorených dát (Open Data), otvoreného prístupu (Open Access) a otvorených vzdelávacích zdrojov (Open Educational Resources). Všetky menované oblasti majú vysoký prínos pre rozvoj spoločnosti.

Otvorený prístup sa dá charakterizovať skratkou **4R**, t. j. **reuse** – právo opakovane používať obsah v jeho nezmenenej podobe; **revise** – právo adaptovať, modifikovať, spracovať a meniť obsah; **remix** – právo kombinovať originálny a revidovaný obsah s iným obsahom s cieľom vytvoriť niečo nové a **redistribute** – právo zdieľať rozmnoženiny originálneho obsahu, ako aj zmenený obsah s inými ľuďmi [1].

Dôležitou požiadavkou z hľadiska otvorenosti je vyrovnanie autorských práv umožňujúce sprístupňovanie autorských diel čo najširšej verejnosti. Jedna z možností, ako právne zabezpečiť realizovateľnosť otvoreného prístupu, sú verejné licencie, ktoré upravuje § 76 Autorského zákona [2]. Na tento účel sa ako najvhodnejšie javia verejné licencie Creative Commons (ďalej len Licencie CC). Creative Commons je americká nezisková organizácia, ktorá od roku 2001 vyvíja snahu v oblasti šírenia a zabezpečovania právnej infraštruktúry na podporu využívania i výmeny výsledkov tvorivej duševnej činnosti, poznatkov a vedomostí formou otvoreného prístupu. Na naplnenie tohto cieľa vytvorila (a neustále aktualizuje) štandardizované typy licencií vyjadrených medzinárodne uznávanými skratkami alebo piktogramami.

Licencie CC dopĺňajú Autorský zákon a ich podstatou je vedomé vymedzenie autorských práv k určitému dielu s cieľom umožniť jeho šírenie a používanie verejnosťou. Vznikajú kombináciou niekoľkých základných vlastností, ktoré popisujú, aké práva si chce držiteľ autorských práv ponechať a akých sa chce vzdať. V praxi to znamená, že ak autor označí svoje dielo niektorým piktogramom licencií CC, udeľuje svoj súhlas s jeho použitím za špecifických podmienok konkrétnej licencie.

Licencie CC kombinujú **štyri základné vlastnosti**:

- Attribution (skratka BY) – označenie autora, umožňuje ostatným rozmnožovať, rozširovať, vystavovať dielo s podmienkou uvedenia autora
- NonCommercial (skratka NC) – neobchodný účel, vyjadruje zákaz využívať dielo na komerčné účely
- No-derivatives (skratka ND) – zákaz spracovania/modifikácie diela, t. j. dielo je možné použiť len v pôvodnej podobe
- ShareAlike (skratka SA) – zdieľanie pod rovnakými podmienkami, v prípade použitia diela pod touto licenciou ide o povinnosť aplikovať na dielo identickú licenciu

Každá z nižšie uvedených licencií CC od používateľov vyžaduje označenie autora. Môže ísť dokonca o jediné obmedzenie. Zvyšné licencie kombinujú toto označenie s niektorou z iných vlastností a podmienok.

Najvyužívanejšie licencie CC sú:

CC BY Creative Commons Attribution („uviedenie autora“) 4.0

CC BY-ND Creative Commons Attribution-No-derivates („uviedenie autora – bez odvodeného obsahu“) 4.0

CC BY-NC Creative Commons Attribution-NonCommercial („uviedenie autora – nekomerčné použitie“) 4.0

CC BY-SA Creative Commons Attribution-ShareAlike („uviedenie autora – rovnaké šírenie“) 4.0

CC BY-NC-ND Creative Commons Attribution-NonCommercial-No-derivates („uviedenie autora – nekomerčné použitie – bez odvodeného obsahu“) 4.0

CC BY-NC-SA Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike („uviedenie autora – nekomerčné použitie – rovnaké šírenie“) 4.0 [3]

Uvedené licencie prešli od svojho zverejnenia v roku 2002 určitým vývojom. Pôvodne boli viazané na právne prostredie USA, ale ich medzinárodné rozširovanie umožňovalo portovanie a vytváranie lokálnych verzií, čo spôsobovalo odlišnú a neprehľadnú interpretáciu súvisiacu so špecifikami príslušnej krajiny. Creative Commons preto takúto možnosť interpretácie zrušila a vytvorila univerzálne platnú verziu licencií CC 4.0 [4]. Poradenstvo a spoluprácu pri ich uplatňovaní v praxi poskytuje slovenská pobočka Creative Commons [5].

Aplikáciu licencií CC ako užitočného nástroja na legálne ošetrovanie využívania diela odporúča aj Európska komisia [6]. Využívanie licencie CC uvedenie autora, prípadne inej neobmedzenej licencie, bude na základe schváleného *Akčného plánu Iniciatívy pre otvorené vládnutie v SR na roky 2016 – 2020* etablované aj v slovenskom prostredí na novovzniknuté vzdelávacie zdroje, ako aj výsledky a dáta projektov z operačného programu Výskum a inovácie v programovom období 2014 – 2020 [7].

Použitie zdroje:

- [1] ADAMOVIČ, Zuzana. Licencie Creative Commons: nástroj pre Open Access. *ITlib: informačné technológie a knižnice* [online]. 2013, č. 3, s. 31 – 34 [cit. 2017-06-16]. ISSN 1336-0779. Dostupné na: http://itlib.cvtsir.sk/archiv/2013/3/licencie-creative-commons-nastroj-pre-open-access.html?page_id=2520
- [2] Zákon č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon
- [3] BEDNÁRIK, Richard. Creative Commons 4.0 a možnosti ich využitia. *ITlib: informačné technológie a knižnice* [online]. 2014, č. 4, s. 36 – 40 [cit. 2017-06-16]. ISSN 1336-0779. Dostupné na: http://itlib.cvtsir.sk/archiv/2014/4/creative-commons-4.0-a-moznosti-ich-vyuzitia.html?page_id=2785
- [4] About the licenses. *Creative Commons* [online]. Mountain View: Creative Commons [cit. 2017-06-16]. Dostupné na: <https://creativecommons.org/licenses/>
- [5] *Creative Commons Slovensko* [online]. CC Slovensko [cit. 2017-06-16]. Dostupné na internete: <http://sk.creativecommons.org/>
- [6] MINISTERSTVO ŠKOLSTVA. *Dobrovoľné publikovanie dát súvisiacich s vedeckými publikáciami ako otvorené údaje: návrh štandardu* [online]. Bratislava: MŠVVaŠ, 2015 [cit. 2017-06-16]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/10096.pdf>
- [7] *Akčný plán Iniciatívy pre otvorené vládnutie v Slovenskej republike na roky 2016 – 2019* [online]. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2016 [cit. 2017-06-16]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy-/SK/dokumenty/LP-2016-656>